

Bryssel 7.10.2020
COM(2020) 620 final

ANNEX 2

LIITE

asiakirjaan

KOMISSION TIEDONANTO EUROOPAN PARLAMENTILLE JA NEUVOSTOLLE

**Tasa-arvon unioni:
romanien tasa-arvoa, osallisuutta ja osallistumista koskeva EU:n strategiakehys**

{SWD(2020) 530 final}

INDIKAATTORIVALIKOIMA

Tämän indikaattorivalikoiman yleisenä tavoitteena on seurata edistymistä romanien tasa-arvoa, osallisuutta ja osallistumista koskevan EU:n strategiakehyksen tavoitteiden ja päämäärien saavuttamisessa. Tämän yleisen tavoitteen saavuttamiseksi jäsenvaltioiden on toteutettava useita toimenpiteitä ensisijaisilla aloilla, joilla kullakin on oma horisontaalinen tai alakohtainen erityistavoitteenensa.

Näiden tavoitteiden saavuttamisessa edistymistä seuraavien indikaattoreiden valikoimaa on kehitetty EU:n perusoikeusviraston koordinoiman romanien tasa-arvoa, osallisuutta ja osallistumista koskevia indikaattoreita ja raportointia käsittelevän työryhmän yhteydessä. Työryhmän jäseniä ovat 20 jäsenvaltion romanien kansalliset yhteysviranomaiset sekä tilastotoimistojen ja Euroopan komission edustajat. Lisäksi valikoima on mukautettu indikaattoreihin ja päämääriin, jotka on kehitetty asiaankuuluvissa, vuoteen 2030 saakka toteutettavissa EU:n aloitteissa, sekä kestävä kehityksen tavoitteisiin. Koko raportti on saatavilla osoitteessa <https://fra.europa.eu/en/news/2020/roma-working-party-consultations-roma-inclusion-monitoring-framework>.

Indikaattorivalikoima perustuu YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimiston ihmisoikeusnormien noudattamista arvioitaessa suosittelemaan rakenne-prosessi-tuotos-indikaattorimalliin. Tämän mallin avulla voidaan arvioida

- a) käytössä olevia oikeudellisia ja poliittisia kehyksiä (rakenteelliset indikaattorit)
- b) erityisiä toimia niiden täytäntöön panemiseksi (prosessi-indikaattorit)
- c) oikeuksien haltijoiden kokemuksia saavutuksista (tuotosindikaattorit).

Rakenteelliset indikaattorit: EU:n ja kansallisen tason oikeudelliset kehykset ja strategiat, jotka on otettu käyttöön EU:n perusoikeuskirjan noudattamiseksi (romanien osalta romanien tasa-arvoa, osallisuutta ja osallistumista koskeva EU:n strategiakehys).

Prosessi-indikaattorit: Erityiset toimet (esimerkiksi ohjelmat, hankkeet ja toimenpiteet), jotka on toteutettu romaneja koskevien kansallisten strategiakehysten tavoitteiden ja päämäärien saavuttamiseksi panemalla täytäntöön mainitut oikeudelliset ja poliittiset säännökset.

Tuotokset tai tulosindikaattorit: Kentällä vallitseva tilanne ja mahdolliset muutokset sellaisten yksilöiden perusoikeuksien käytössä, joilla on erityispiirteitä (kuten romanien kohdalla etninen alkuperä). Nämä ovat enimmäkseen vakiomuotoisia indikaattoreita, joiden perustana olevat tiedot voidaan eritellä eri luokkien perusteella (etninen alkuperä, sukupuoli ja ikä). Jäsenvaltioissa, joissa tällaisia tietoja ei ole saatavilla, voidaan hyödyntää epäsuorasti sosioekonomisia tietoja. Indikaattoreiden olisi oltava Eurooppa 2020 -strategian tai mahdollisten vuoden 2020 jälkeisten köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä koskevien indikaattoreiden sekä Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin tavoitteita edistävien alakohtaisten politiikkojen, kuten koulutus-, terveys- ja työllisyyspolitiikan, mukaisia.

TAVOITTEET, PÄÄINDIKAATTORIT, PÄÄMÄÄRÄT JA TOIMENPITEET

Seurantakehys on nimenomaisesti suunniteltu seuraamaan edistymistä poliittisten tavoitteiden saavuttamisessa. Tavoitteet näkyvät tuotosindikaattoreissa (pääindikaattoreissa ja toissijaisissa indikaattoreissa), ja päämäärät voivat olla tilanteet, jotka jäsenvaltiot haluavat saavuttaa vuoteen 2030 mennessä kullakin romanien tasa-arvoa, osallisuutta ja osallistumista koskevalla alalla. Kehys perustuu komission parempaa sääntelyä koskeviin suuntaviivoihin¹, romanien tasa-arvoa, osallisuutta ja osallistumista koskevaan EU:n strategiakehykseen sekä ehdotukseen neuvoston suositukseksi romanien tasa-arvosta, osallisuudesta ja osallistumisesta.

Useimmat tuotosindikaattorit perustuvat kyselyihin, mutta niitä olisi täydennettävä hallinnollisilla tiedoilla, jotka koskevat esimerkiksi infrastruktuuria ja asuinalueiden eriytymistä.

¹ Euroopan komissio (2017): [Better Regulation Guidelines. Staff Working Document](#), Bryssel 7. heinäkuuta 2017, SWD(2017) 350.

Pääindikaattorit: Nämä ovat tuotosindikaattoreita, jotka perustuvat kyselyihin ja ovat pakollisia kaikille jäsenvaltioille, joiden osalta tällaisia tietoja on saatavilla tai voidaan kerätä tulevaisuudessa. Maiden, joissa ei kerätä määrällisiä tietoja (etnisesti eriteltyjä tai epäsuoria), olisi harkittava laadullisten tietojen keräämistä ja tavoitteiden muotoilua prosessi-indikaattoreiden suuntaan (ks. jäljempänä).

Toissijaiset tuotosindikaattorit: Nämä ovat konteksti-indikaattoreita, jotka täydentävät tavoitteen pääindikaattoreita. Jäsenvaltiot voivat valita, täytetäänkö niihin tietoja vai ei.

Velvoite täyttää indikaattorit tiedoilla ja kerätä tietoja indikaattoreita varten ovat eri asioita. Esimerkiksi koulutuksen eriytyminen, vesijohtoveden saanti tai syntymätodistukset ovat joissakin maissa merkityksellisempiä aiheita kuin muissa maissa. Lisäksi jotkin toissijaiset indikaattorit voivat muuttua pääindikaattoreiksi, jos niillä on erityistä merkitystä tietyssä maassa, esimerkiksi sairausvakuutuksen kattavuus.

Prosessi-indikaattorit: yhdistelmä oikeudellisista ja taloudellisista tosiseikoista, toimenpidetyypeistä, täytäntöönpanosta vastaavien toimijoiden valmiuksista sekä romaniyhteisöjen ja kansalaisjärjestöjen kanssa tehtävän yhteistyön tasosta. Jäsenvaltiot voivat valita indikaattorit ja poliittisten toimien alat strategiaekehystensä sisällä.

Taulukko 1: Tiivistelmä romanien tasa-arvoa, osallisuutta ja osallistumista koskevista EU:n päätavoitteista ja -indikaattoreista (SDG = kestävän kehityksen tavoite)

	Horizontaaliset tavoitteet		EU:n pääindikaattorit	Merkitykselliset SDG:t
1	Torjutaan ja ehkäistään romanivastaisuutta ja syrjintää ²	1	Niiden henkilöiden osuus, jotka kokivat tulleen syrjityksi siksi, että ovat romaneja, jollakin kyselyn kattamalla alalla 12 viime kuukauden aikana	SDG 10.3.1 SDG 16.b.1
		2	Osuus kokonaisväestöstä, joka ei mielellään halua romaneita naapureikseen	
2	Vähennetään köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä	3	Köyhyysriskiaste (alle 60 prosenttia ekvivalentista mediaanitulosta sosiaalisten tulonsiirtojen jälkeen)	SDG 1.2.1
		3.1	Alle 18-vuotiaiden lasten köyhyysriski	SDG 1.2.2
		4	Vakavasta aineellisesta puutteesta kärsivissä kotitalouksissa asuvien osuus (ei ole varaa neljään yhdeksästä asiasta, kuten ruokaan tai ystävien kutsumiseen)*	SDG 1
		4.1	Alle 18-vuotiaat lapset, jotka elävät vakavassa aineellisessa puutteessa*	SDG 1
3	Edistetään osallistumista voimaannuttamalla sekä kehittämällä yhteistyötä ja luottamusta	4	Niiden henkilöiden osuus, jotka kokivat tulleen syrjityksi (millä tahansa alalla) 12 viime kuukauden aikana ja ilmoittivat viimeisimmästä romanitaustaan perustuvasta syrjintätapauksesta	
		5	Aktiivisen kansalaisuuden ja osallistumisen indikaattorit KEHITTEILLÄ	
	Alakohtaiset tavoitteet		EU:n pääindikaattorit	Merkitykselliset SDG:t
4	Lisätään tosiasiallista yhdenvertaista pääsyä	6	Varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten osuus 3-vuotiaista pakollisen perusopetuksen aloittamisikään	SDG 4.2.2

² Tämän horisontaalisen tavoitteen toimintatavoitteisiin kuuluvat romaneihin kohdistuvien syrjinnän, häirinnän, viharikosten ja vihapuheen torjunta sekä romanien historian, kulttuurin, tunnustamisen ja sovinnon edistäminen ja näitä koskevan tietoisuuden lisääminen.

	laadukkaaseen inklusiiviseen yleisopetukseen	7	Vähintään toisen asteen koulutuksen suorittaneiden osuus 20–24-vuotiaista	SDG 4.3
		8	Niiden 6–15-vuotiaiden lasten osuus, jotka vastaajien ilmoitusten mukaan käyvät kouluja, joissa ”kaikki tai useimmat koulutoverit ovat romaneja” (vain valikoidut maat)	
5	Lisätään tosiasiallista yhdenvertaista pääsyä palkallisiin, laadukkaisiin ja kestäviin työpaikkoihin	9	Niiden henkilöiden osuus, jotka ilmoittivat olevansa pääasiallisesti palkkatyössä (mukaan lukien kokoaikaiset, osa-aikaiset ja tilapäiset työpaikat, itsenäinen ammatinharjoittaminen ja satunnainen työ tai työ neljän viimeksi kuluneen viikon aikana), 20–64-vuotiaat	SDG 8.5
		10	Niiden 15–29-vuotiaiden*** nuorten osuus, jotka ovat tällä hetkellä pääasiallisesti ”työelämän ja koulutuksen ulkopuolella” (ns. NEET-nuoret)	SDG 8.6.1
		11	Sukupuolten työllisyysero: naisten ja miesten palkkatyöasteen välinen ero, 20–64-vuotiaat	SDG 8.5
6	Parannetaan romanien terveyttä ja lisätään tosiasiallista yhdenvertaista pääsyä laadukkaiden terveys- ja sosiaalipalvelujen piiriin	12	Elinajanodotteen ero syntyessä (koko väestö v. romanit)	
		13	Niiden henkilöiden osuus, joilla on rajoitettu pääsy terveys- ja sosiaalipalveluihin, KEHITTEILLÄ	
7	Parannetaan asianmukaisten asuntojen , jotka eivät ole eriytettyjä, ja keskeisten palvelujen ³ tosiasiallista yhdenvertaista saatavuutta	14	Puutteellisissa oloissa (asunto liian pimeä, vuotava katto / kosteutta seinissä tai lattioissa, ei kylpyhuonetta/suihkua, eikä sisäkäymälää) asuvien osuus	SDG 11.1
		15	Sellaisissa kotitalouksissa asuvien henkilöiden osuus, joilla ei ole Eurostatin ahtaasti asumisen määritelmän mukaista vähimmäismäärää huoneita	
		16	Sellaisissa kotitalouksissa asuvien henkilöiden osuus, joiden asuntoihin ei tule vesijohtovettä (vain valikoidut maat)	SDG 6.1.1

Perusoikeusviraston tiedot voidaan indikaattorien täyttämistä varten eritellä **sukupuolen, iän ja kaupungistumisasteen (DEGURBA)** mukaan.

* Korvataan sosiaalisen ja aineellisen puutteen indikaattorilla (Eurostat [ilc_md07]) ja vastaavalla lapsia koskevalla indikaattorilla, jos käytetään tulevaisuudessa koko väestön kattavassa kestävä kehityksen tavoitteita koskevassa raportoinnissa.

** Perusoikeusviraston kyselyihin perustuvat tämänhetkiset tiedot kattavat vain 16–29-vuotiaat.

EPÄSUORAT INDIKAATTORIT

Maissa, joissa etnisten tietojen kerääminen on mahdotonta, voidaan käyttää esimerkiksi sosioekonomisiin tietoihin perustuvia epäsuoria tietoja. Tietoja voidaan kerätä asuinalueilla ja alueellisissa yksiköissä, jotka on määritetty eriytyneiksi tai joissa on suuri haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden osuus. Lähtökohtaisena oletuksena olisi oltava, että näiden paikkojen väestö sisältää suuren prosenttiosuuden romaneja tai että se koetaan vahvasti romaniväestöksi ja on siten alttiina sosiaaliselle syrjäytymiselle ja syrjinnälle. On huomattava, että tällaiset epäsuorat tiedot saattavat rajata tietojen keräämisen vain kaikkein syrjäytyneimpiä ryhmiä koskeviin tietoihin ja sulkea pois ne, jotka eivät ole taloudellisesti heikossa asemassa mutta kohtaavat silti romanivastaisuuden seurauksia jokapäiväisessä elämässään tai paljastaessaan henkilöllisyytensä. Tällaisissa tapauksissa epäsuoria tietoja on tärkeää täydentää laadullisilla ja hallinnollisilla tiedoilla, joita saadaan tutkimuksesta ja kansalaisjärjestöjen, kansallisten ihmisoikeusorganisaatioiden ja paikallisviranomaisten kuulemisesta. Jos määrällisiä tietoja puuttuu, maita kannustetaan silti keräämään laadullisia tietoja prosessi-indikaattoreiden tasolla.

³ Kuten vesijohtovesi, asianmukaiset saniteetti-, jätteenkeräys- ja jätehuoltopalvelut, sähkö, kaasu, kuljetuspalvelujen, rahoituspalvelujen ja digitaalisen viestinnän saatavuus (Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin periaatteen 20 mukaisesti). Tämän alakohdanteen tavoitteen toimintatavoite on ympäristöön liittyvän oikeudenmukaisuuden edistäminen ja ympäristöön liittyvän huono-osaisuuden torjuminen.

Laadullisten prosessi-indikaattoreiden tiedot voivat olla peräisin useista eri lähteistä. Jäsenvaltiot ovat vuodesta 2016 lähtien raportoineet komissiolle prosessi-indikaattoreista, jotka liittyvät neuvoston vuonna 2013 antamaan suositukseen sisältyviin olennaisiin politiikanaloihin, käyttäen yhdenmukaistettua verkkoraportointimallia. Vaikka nämä tiedot ovatkin vertailukelpoisia eri maiden välillä, ne edustavat kuitenkin vain pientä osaa prosessin kannalta merkityksellisistä tiedoista, jotka ovat välttämättömiä luotettavan prosessitason seurannan kannalta. Prosessin kannalta merkityksellisen tiedonkeruun toinen osa-alue eli tiedot, jotka kuvastavat romanien osallisuuteen liittyvien haasteiden erityispiirteitä sekä toimenpiteitä, joilla niihin puututaan yksittäisissä jäsenvaltioissa, on yhtä tärkeä luotettavan kansallisen seurantajärjestelmän kehittämisen kannalta ja siten keskeinen romaneja koskevan kansallisen strategiakehyksen onnistumisen kannalta. Lisäksi suositellaan, että romanien kansalaisyhteiskunta osallistuu kansallisten tiedonkeruu- ja seurantajärjestelmien seurantaprosessiin ja kehittämiseen. Syrjimättömyyttä, tasa-arvoa ja monimuotoisuutta käsittelevän EU:n korkean tason työryhmän tasa-arvotietoja käsittelevä alaryhmä on antanut ohjeet tasa-arvotietojen keräämisen ja käytön parantamiseksi.⁴

Vuonna 2016 jäsenvaltiot alkoivat raportoida komissiolle prosessi-indikaattoreista neuvoston vuonna 2013 romanien integraatiota edistävästä tuloksellisista toimenpiteistä antaman suosituksen mukaisesti. Tätä työtä on tarkoitus jatkaa perusoikeusviraston indikaattoreita ja raportointia käsittelevän työryhmän yhteydessä.

HORISONTAALISET TAVOITTEET

Tavoite 1: Torjutaan ja ehkäistään romanivastaisuutta ja syrjintää

Pääindikaattorit:	Koko väestö
1) Niiden henkilöiden osuus, jotka kokivat tulleen syrjityiksi siksi, että ovat romaneja, jollakin kyselyn kattamalla alalla 12 viime kuukauden aikana	Mahdollisesti FRS⁵ SDG 10.3.1 ja 16.b.1
2) Osuus kokonaisväestöstä, joka ei mielellään halua romaneita naapureikseen	FRS

Tavoite 1-a: Torjutaan romaneihin kohdistuvia syrjintää, häirintää, viharikoksia ja vihapuhetta

Tuotosindikaattorit Toissijaiset (valinnaiset)	
Indikaattori	Koko väestö
Niiden yli 16-vuotiaiden osuus, jotka ovat kokeneet vähintään viisi kertaa vihaan perustuvaa häirintää siksi, että ovat romaneja, tutkimusta edeltäneiden 12 kuukauden aikana	Ei sovelleta / Mahdollisesti FRS SDG 10.3.1 SDG 16.b.1
Niiden yli 16-vuotiaiden osuus (kaikista vastaajista), jotka olivat joutuneet fyysisen hyökkäyksen kohteeksi siksi, että ovat romaneja, 12 viime kuukauden aikana	Ei sovelleta / Mahdollisesti FRS SDG 16.1.3

Tavoitteen 1-a prosessi-indikaattorit: Torjutaan romaneihin kohdistuvia syrjintää, häirintää, viharikoksia ja vihapuhetta

Indikaattori – Ulottuvuus A – Institutionaalinen rakenne
- Romanien tasa-arvoa, osallisuutta ja osallistumista koskeviin kansallisiin strategiakehyksiin tai niihin liittyviin poliittisiin asiakirjakokonaisuuksiin sisältyy nimenomaisesti toimenpiteitä romanivastaisuuden torjumiseksi. - Kyseisen EU:n jäsenvaltion romaneja koskevien kansallisten strategiakehysten täytäntöönpanoa koskevaan kansalliseen toimintasuunnitelmaan sisältyy erityisiä toimenpiteitä romanivastaisuuden

⁴ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/final_guidelines_4-10-18_without_date_july.pdf

⁵ Perusoikeusviraston perusoikeusselvitys.

ja syrjinnän torjumiseksi. • Tasa-arvoelimet seuraavat säännöllisesti romaneja koskevien kansallisten strategiakehysten täytäntöönpanoa siltä kannalta, noudatetaanko niiden yhteydessä rotusyrjintädirektiiviä ja neuvoston puitepääöstä tiettyjen rasismien ja muukalaisvihan muotojen torjunnasta, ja kirjaavat romaneihin kohdistuvaa syrjintää koskevat tapaukset. • Syrjinnän vastaisia raportteja ja kyselyjä tuotetaan ja julkaistaan säännöllisesti. • Romanivastaisuus tunnustetaan jäsenvaltioiden oikeudellisissa kehyksissä, politiikoissa, poliittisissa asiakirjoissa ja politiikan täytäntöönpanotoimissa. • Romanivastaisuus mainitaan luokkana viharikoksia koskevien tietojen tallentamisessa. • Romanivastaisuuden ja syrjinnän torjumiseen käytettävälle erityistoimenpiteille on myönnetty rahoitusta. • Kunnilla, joissa on merkittävä romaniväestö, on henkilöstössään vähintään yksi erityinen romaniasiain valtuutettu.
Indikaattori – Ulottuvuus B – Erityiset toimenpiteet ja toimet
• Käytössä on julkisesti käytettävissä oleva järjestelmä, jolla seurataan romanivastaisuustapauksiin liittyviä oikeudenkäyntejä ja kansallisille tasa-arvoelimille tehtyjä valituksia. • Käytössä ja toiminnassa on julkisesti käytettävissä oleva järjestelmä romaneihin kohdistuvien syrjinnän, vihapuheen ja viharikosten seuraamiseksi ja niistä ilmoittamiseksi kansallisille tasa-arvoelimille tai oikeusasiamiestoimistoille, syyttäjille tai poliisille. • Käytössä on järjestelmä, jonka avulla poliiseja koulutetaan syrjimättömyyteen sekä ennakkoluuloihin perustuvan rikollisuuden tunnistamiseen ja joka sisältää erityisiä romaneihin kohdistuvaa syrjintää koskevia moduuleja. • Jäsenvaltiot myöntävät romaneille lähetyksia julkisissa tiedotusvälineissä. • Jäsenvaltiot toteuttavat tiedotuskampanjoita. • Käytössä on helposti käytettävissä olevat vihapuheesta ja viharikoksista ilmoittamisen välineet. • Tietotekniikkayritysten (esimerkiksi Google, Facebook ja Twitter) kanssa järjestetään aloitteita/koulutusta, jotta voidaan tunnistaa paremmin romanivastainen sisältö sosiaalisen median alustoilla. • Media-alan toimijoille järjestetään aloitteita/koulutusta romanivastaisten tapausten ja vihapuheen tallentamiseksi ja käsittelemiseksi.
Indikaattori – Ulottuvuus C – Päätöksentekoprosessien laatu
• Romanian kansalaisjärjestöt osallistuvat aktiivisesti erityisten toimenpiteiden kehittämiseen romanivastaisuuden ja syrjinnän torjumiseksi. • Romanian kansalaisjärjestöt osallistuvat sen EU:n varoista rahoitettavan toimenpideohjelman seurantakomiteoihin, jossa pannaan täytäntöön erityisiä toimenpiteitä romanivastaisuuden ja syrjinnän torjumiseksi. • Romanian kansalaisjärjestöt osallistuvat toteutettujen toimenpiteiden tulosten seurantaan.

Tavoite 1-b: Romanian historiaa, kulttuuria, tunnustamista ja sovintoa koskevan tietoisuuden lisääminen

Tuotosindikaattorit: Toissijaiset (valinnaiset): Tällä alalla ei ole vielä kehitetty indikaattoreita. Tällaisia indikaattoreita voidaan kehittää esimerkiksi seuraavilla aihealueilla:

- Valtaväestön tietoisuus siitä, että romanit ovat tunnustettu kansallinen vähemmistö
- Valtaväestön tietoisuus romanien historiasta, kirjallisuudesta, taiteesta, kulttuurista, musiikista ja politiikasta
- Valtaväestön osallistuminen romanien kulttuurifestivaaleihin ja muihin julkisiin tapahtumiin
- Valtaväestön tietoisuus siitä, että romanikieli on Euroopan neuvoston alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan mukaan tunnustettu muu kuin alueellinen kieli
- Valtaväestön tietoisuus romanien joukkotuhosta

Tavoitteen 1-b prosessi-indikaattorit: Romanian historiaa, kulttuuria, tunnustamista ja sovintoa koskevan tietoisuuden lisääminen

Indikaattori – Ulottuvuus A – Institutionaalinen rakenne

- Romaneja koskevat kansalliset strategiakehykset tai niihin liittyvät poliittiset asiakirjat sisältävät nimenomaisesti toimenpiteitä, joihin liittyy indikaattoreita ja tavoitteita romanien historian ja kulttuurin tunnetuksi tekemiseksi.
- Romanian joukkotuho tunnustetaan, ja muistopäivät sen muistoksi ovat osa kansallisten juhlapäivien virallista kalenteria.
- Romanian joukkotuhoa muistetaan muistomerkeillä.
- Romanian panos jäsenvaltion historiaan tunnustetaan ja on osa kansallisten juhlapäivien virallista kalenteria.
- Romanian historia, kulttuuri ja taide ovat osa koulujen, yliopistojen ja akateemisten kurssien virallisia opetussuunnitelmia.
- Romanian kulttuurialoitteet ovat mukana asiaankuuluuissa kansallisissa yleisissä kulttuuritapahtumakalentereissa.
- Romanivastaisuutta käsitteleviä asiantuntijatoimikuntia (totuutta, tunnustamista ja sovintoa käsitteleviä toimikuntia) on olemassa, ja niiden tarkoituksena on syventää ymmärrystä jäsenvaltion sisäisistä esteistä ja syrjäytymismekanismeista.
- Alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan Euroopan neuvoston eurooppalaisen peruskirjan täytäntöönpanon edellyttämät rakenteet ovat käytössä.
- Romanian taiteeseen, kulttuuriin ja historiaan liittyviä aiheita käsitellään säännöllisesti nimetyissä hallituksen neuvoa-antavissa elimissä, jotta voidaan vaikuttaa politiikkaan.
- Käytettävissä on vuosittainen valtion talousarvio, jolla tuetaan romanikulttuuria edistäviä romanien kulttuurijärjestöjä.
- Käytettävissä on vuosittainen valtion talousarvio, josta osoitetaan varoja paikallisille romanien tiedotusvälineille (painotuotteille, verkkotiedotukselle, televisiolle, radiolle).
- Käytettävissä on kunnallinen ja paikallinen talousarvio, josta osoitetaan varoja paikallisille romanien tiedotusvälineille ja romanien taiteen ja kulttuurin edistämiseen.
- Nuorisoasioita hoitavissa ministeriöissä ja valtion virastoissa on osastot, joiden tehtävänä on nimenomaisesti romaninuorten osallistaminen ja romanien nuorisjärjestöjen valmiuksien kehittäminen.

Indikaattori – Ulottuvuus B – Erityiset toimenpiteet ja toimet

- Koulut opettavat romanien historiaa ja kulttuuria.
- Kouluissa tarjotaan maksutonta romanikielen opetusta.
- Opettajat ja koulujen henkilöstö saavat inklusiiviseen opetukseen ja monimuotoisuuteen liittyvää koulutusta.
- Opettajat ja koulujen henkilöstö saavat romanien kulttuuria ja historiaa, myös romanien joukkotuhon historiaa, koskevaa koulutusta.
- Romanian taiteeseen, kulttuuriin ja historiaan liittyviä koulutusmahdollisuuksia tarjotaan muun muassa virkamiehille, opettajille ja poliiseille.
- Romanitaiteelle ja -kulttuurille varataan ja osoitetaan lähetysaikaa yleisissä tiedotusvälineissä.
- Romaninkielisille uutisille varataan ja osoitetaan lähetysaikaa yleisissä tiedotusvälineissä.
- Romanikulttuurin esittelemiselle varataan tilaisuuksia festivaalien ohjelmissa, ja sitä tuetaan julkisin varoin.
- Romaneja koskevien myönteisten narratiivien osuutta kielteisten sijaan lisätään tiedotusvälineissä ja lehdistössä.

Indikaattori – Ulottuvuus C – Päätöksentekoprosessien laatu

- Kansalaisjärjestöjä kuullaan tarpeesta kohdentaa jäsenvaltioiden määrärahoja romanitaiteen ja -kulttuurin tukemiseen.
- Hallituksen neuvoa-antavat elimet, jotka antavat palautetta valtion talousarvion määrärahoista romaneja koskevien kansallisten strategiakehysten tukemiseksi, pystyvät esittämään ehdotuksensa

romanitaiteeseen ja -kulttuuriin liittyvistä hankkeista. • Erityisiä toimenpiteitä romanien taiteen, kulttuurin ja muistotapahtumien edistämiseksi kehitetään yhteistyössä romanien kansalaisjärjestöjen ja romanien joukkotuhossa eloonjääneiden ja/tai heidän jälkeläistensä kanssa. • Romanien kansalaisjärjestöt osallistuvat päätöksentekoprosessiin, jossa kehitetään erityisiä toimenpiteitä romanitaiteen ja -kulttuurin edistämiseksi ja osoitetaan niihin rahoitusta. • Romanien kansalaisjärjestöt osallistuvat tämän toimintatavoitteen mukaisesti toteutettujen toimenpiteiden tulosten seurantaan.

Tavoite 2: Vähennetään köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä

Pääindikaattorit:	Koko väestö:
3) Köyhyysriskiaste (alle 60 prosenttia ekvivalentista mediaanitulosta sosiaalisten tulonsiirtojen jälkeen)	Eurostat [ilc_li02] SDG 1.2.1
3.1) Alle 18-vuotiaiden lasten köyhyysriski	Eurostat [ilc_li02] SDG 1.2.2
4) Vakavasta aineellisesta puutteesta kärsivissä kotitalouksissa asuvien osuus⁶ (ei ole varaa neljään yhdeksästä asiasta, kuten ruokaan tai ystävien kutsumiseen)	Eurostat [ilc_mddd11] SDG 1
4.1) Alle 18-vuotiaat lapset, jotka elävät vakavassa aineellisessa puutteessa	Eurostat [ilc_mddd11] SDG 1

Tuotosindikaattorit Toissijaiset (valinnaiset)	
Indikaattori	Koko väestö
Niiden ihmisten osuus, jotka asuvat kotitaloudessa, jolla ei ole varaa lihaa, kanaa tai kalaa sisältävään ateriaan (tai vastaavaan kasvisateriaan) joka toinen päivä	Eurostat [ilc_md03]
Niiden ihmisten osuus, jotka asuvat kotitaloudessa, jossa vähintään yksi henkilö on mennyt nälkäisenä nukkumaan edellisen kuukauden aikana, koska raha ei ole riittänyt ruokaan	Ei sovelleta / FRS
Niiden 0–17-vuotiaiden osuus, jotka asuvat kotitaloudessa, jossa vähintään yksi henkilö on mennyt nälkäisenä nukkumaan edellisen kuukauden aikana, koska raha ei ole riittänyt ruokaan	Ei sovelleta / FRS
Niiden ihmisten osuus, jotka asuvat kotitaloudessa, jolla on (suuria) vaikeuksia saada rahat riittämään	Eurostat [ilc_md09]
Niiden ihmisten osuus, joilla ei ole pankkitiliä	Ei sovelleta / FRS

Horisontaalisen tavoitteen 2 prosessi-indikaattorit: Vähennetään köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä
Indikaattori – Ulottuvuus A – Institutionaalinen rakenne
• Romaneja koskevat kansalliset strategiakehykset tai niihin liittyvät poliittiset asiakirjat sisältävät nimenomaisesti toimenpiteitä, joihin liittyy indikaattoreita ja tavoitteita romanien köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vähentämiseksi keskittyen erityisesti lapsiköyhyyteen. • Sosiaalisen suojelun ja avun täytäntöönpanoa koskevat suuntaviivat sisältävät syrjinnän vastaisia säännöksiä, joilla varmistetaan romanien yhdenvertaiset mahdollisuudet saada suojelua ja apua.

⁶ Korvataan sosiaalisen ja aineellisen puutteen indikaattorilla (Eurostat [ilc_md07]) ja vastaavalla lapsia koskevalla indikaattorilla, jos käytetään tulevaisuudessa koko väestön kattavassa kestävä kehityksen tavoitteita koskevassa raportoinnissa.

- Käytössä on mekanismi, jolla taataan mahdollisuus saada pankkitili. - Pienituloisille kotitalouksille myönnetään pankkitakuita mikroluottoja varten.
Indikaattori – Ulottuvuus B – Erityiset toimenpiteet ja toimet
- Koululaisille on laadittu ruoka- ja ravitsemusohjelma. - Sosiaalipalvelujen henkilöstölle järjestetään kohdennettua koulutusta syrjinnän ja romanivastaisuuden torjumiseksi. - Erityisiä kansallisia toimenpiteitä toteutetaan, jotta voidaan ottaa huomioon ylisukupolvinen köyhyys ja tarve tukea romanilapsia ja heidän perheitään koulutuksen, asumisen ja terveyden sekä köyhyyden vähentämisen osalta. - Finanssiosaamista koskevaa koulutusta ja tukea taloudellisen osallisuuden lisäämiseksi tarjotaan.
Indikaattori – Ulottuvuus C – Päätöksentekoprosessien laatu
- Käytössä on toimenpiteitä, joilla varmistetaan romanien osallistuminen poliittisten toimien kehittämiseen sosiaalisen osallisuuden ja köyhyyden vähentämisen alalla. - Köyhyyden vähentämiseen ja sosiaaliseen osallisuuteen liittyviä erityistoimenpiteitä (erityisesti niitä, joiden kohderyhmänä ovat romanit, joiden syrjäytymisriski on suuri) kehitetään yhteistyössä romanien kansalaisjärjestöjen kanssa. - Köyhyyden vähentämiseen ja sosiaaliseen osallisuuteen liittyviä toimia (erityisesti niitä, joiden kohderyhmänä ovat romanit, joiden syrjäytymisriski on suuri) toteutetaan yhteistyössä romaniyhteisön järjestöjen kanssa. - Romanien kansalaisjärjestöt osallistuvat sen EU:n varoista rahoitettavan toimenpideohjelman seurantakomiteoihin, jossa pannaan täytäntöön erityisiä toimenpiteitä köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vähentämiseksi (erityisesti niitä, joiden kohderyhmänä ovat romanit, joiden syrjäytymisriski on suuri). - Romanien kansalaisjärjestöt osallistuvat köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vähentämiseksi toteutettujen toimenpiteiden (erityisesti niiden, joiden kohderyhmänä ovat romanit, joiden syrjäytymisriski on suuri) tulosten seurantaan. - Hallituksen elimet ja hallinto (keskus- ja paikallishallinto) ottavat romanien kansalaisyhteiskunnan, elinkeinoelämän, korkeakoulujen ja tutkijoiden palautteen huomioon päätöksentekoprosesseissaan sosiaalisen osallisuuden ja köyhyyden vähentämisen alalla.

Tavoite 3: Edistetään osallistumista voimaannuttamisen avulla ja kehittämällä yhteistyötä ja luottamusta julkisiin laitoksiin

Pääindikaattori:	Koko väestö
5) Niiden henkilöiden osuus, jotka kokivat tullessa syrjityiksi (millä tahansa alalla) 12 viime kuukauden aikana ja ilmoittivat viimeisimmän syrjintätapauksen perustuneen siihen, että he ovat romaneja	Ei sovelleta / Mahdollisesti FRS
6) Aktiivisen kansalaisuuden ja osallistumisen indikaattori KEHITTEILLÄ	Mahdollisesti FRS

Tuotosindikaattorit Toissijaiset (valinnaiset)	
Indikaattori	Koko väestö
Niiden yli 16-vuotiaiden osuus, jotka EIVÄT ilmoittaneet viimeisimmän häirintätapauksen johtuneen siitä, että he ovat romaneja (kaikista häirintää kokeneista)	Ei sovelleta / Mahdollisesti FRS
Niiden yli 16-vuotiaiden osuus, jotka EIVÄT ilmoittaneet viimeisimmän fyysisen hyökkäyksen johtuneen siitä, että he ovat romaneja	Ei sovelleta / Mahdollisesti FRS SDG 16.3.1
Niiden yli 16-vuotiaiden osuus, jotka olivat kuulleet vähintään yhdestä tasa-	Mahdollisesti FRS

arvoelimestä, kansallisesta ihmisoikeuselimestä tai oikeusasiamiehen toimistosta	
Niiden yli 16-vuotiaiden osuus, jotka yleensä luottavat poliisiin	Eurostat [llc_pw03]
Niiden yli 16-vuotiaiden osuus, jotka yleensä luottavat oikeuslaitokseen	Eurostat [llc_pw03]
Muita osallistumiseen liittyviä indikaattoreita, joita on vielä kehitettävä: Julkisissa palveluissa työskentelevien osuus (NACE-luokka ⁷ O) Ammattilaisina tai johtajina toimivien osuus (ISCO ⁸ 8+9) (Viimeisimmissä) kansallisissa vaaleissa äänestäneiden osuus	Eurostat [lfsa_eisn2]

Horizontaalisen tavoitteen 3 prosessi-indikaattorit: Edistetään osallistumista voimaannuttamalla sekä kehittämällä yhteistyötä ja luottamusta
Indikaattori – Ulottuvuus A – Institutionaalinen rakenne
• Romaneja koskevat kansalliset strategiakehykset tai niihin liittyvät poliittiset asiakirjat sisältävät nimenomaisesti toimenpiteitä, joihin liittyy indikaattoreita ja tavoitteita osallistumisen edistämiseksi voimaannuttamisen avulla sekä kehittämällä yhteistyötä ja luottamusta. • Paikalliset ja yhteisötason kansalaisjärjestöt osallistuvat strategian täytäntöönpanon koordinoituun EU:n laajuiseen kansalaisseurantaan. • Romanian kansalaisjärjestöjen edustajat kutsutaan säännöllisesti osallistumaan täysivaltaisina jäseninä EU:n varojen käytön kansallisiin seurantakomiteoihin. • Kunnissa, joissa romanien osuus väestöstä on suuri, romaniyhteyshenkilöt ovat virallisia toimihenkilöitä paikallishallinnoissa. • Kunnilla, joissa romanien osuus väestöstä on suuri, on henkilöstössään vähintään yksi erityinen romaniasiain valtuutettu. • Yleiset poliittiset puolueet sitoutuvat asettamaan romaniehdokkaita vaalilistoille parlamenttien ja alueellisten/kunnallisten edustuselinten vaaleja varten. • Kaupungeissa ja kunnissa, joissa romanien osuus väestöstä on suuri, institutionaaliseen rakenteeseen kuuluu romanineuvontaelimiä tai romanipoliittisia koordinaattoreita romanien osallistamispolitiikan toteuttamiseksi. • On olemassa tehokkaasti toimiva erikoistunut virasto, jonka tehtävänä on parantaa romanien luottamusta ja voimaannuttamista. • Kansalliset ihmisoikeuselimet, oikeusasiamiehen toimisto ja tasa-arvoelin kuulevat säännöllisesti kansalaisyhteiskuntaa romanien tilanteesta ja/tai ottavat romanien kansalaisyhteiskunnan mukaan säännölliseen kuulemiseen. • Oikeudellisella tukimekanismilla, jolla puututaan romanivastaisuuteen liittyviin tapauksiin, on tehokkaaseen toimintaan tarvittavat taloudelliset resurssit. • Käytössä on mekanismeja, joilla varmistetaan romanikansalaisyhteiskunnan / romaniasioita edistävien kansalaisjärjestöjen osallistuminen romaneja koskevien kansallisten strategiakehysten täytäntöönpanon koordinoituun seurantaan sekä verkossa esiintyvän vihapuheen seurantaan ja siitä ilmoittamiseen ja kannustetaan niitä tähän. • Määrärahoja myönnetään kansalaisyhteiskunnan tukemiseen hankkeissa, joilla pyritään voimaannuttamaan romaneja sekä kehittämään yhteistyötä ja luottamusta julkisiin laitoksiin. • Määrärahoja myönnetään romanistereotyyppien rikkomiseen tähtääviin tiedotuskampanjoihin.
Indikaattori – Ulottuvuus B – Erityiset toimenpiteet ja toimet

⁷ NACE on lyhenne, jolla kuvataan [Euroopan unionissa \(EU\)](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/NACE) vuodesta 1970 lähtien kehitettyjä erilaisia tilastollisia toimialaluokituksia; tausta: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/NACE>

⁸ Kansainvälinen ammattiluokitus (ISCO); <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/isco/>

• Niiden ilmoitettujen tapausten prosenttiosuus, jotka johtavat oikeustapauksiin • Romanivastaisuutta ja syrjintää koskeva vastuullisissa tehtävissä toimivien henkilöiden koulutus
Indikaattori – Ulottuvuus C – Päätöksentekoprosessien laatu
• Mekanismit, joilla kannustetaan romaneja osallistumaan politiikan suunnitteluun, täytäntöönpanoon ja seurantaan kansallisella tasolla, määritellään nimenomaisesti romaneja koskevista kansallisista strategiakehyksistä. • Olemassa on mekanismeja, joilla kannustetaan romaneja osallistumaan tilanteeseensa paikallistasolla vaikuttavien politiikkojen suunnitteluun, täytäntöönpanoon ja seurantaan. • Romanit osallistuvat medianeuvostoihin. • Romanien kansalaisjärjestöt osallistuvat tämän horisontaalisen tavoitteen mukaisesti toteutettujen toimenpiteiden tulosten seurantaan. • Romanit osallistuvat johtamis- tai päätöksentekotehtäviin organisaatioissa, jotka toteuttavat romanien osallistamiseen liittyviä toimia. • Romaneja työskentelee kansallisissa romanien yhteysviranomaisissa ja muissa romanien osallisuuteen liittyvissä instituutioissa. • Paikallisia suunnitelmia on laadittu (romaneja koskevien kansallisten strategiakehysten mukaisesti), ja paikallisviranomaiset panevat niitä täytäntöön yhteistyössä romanien kansalaisjärjestöjen, erityisesti paikallistasolla työskentelevien, kanssa.

ALAKOHTAISET TAVOITTEET

Tavoite 4: Lisätään tosiasiallista yhdenvertaista pääsyä laadukkaaseen inklusiiviseen yleisopetukseen

Pääindikaattori:	Koko väestö
7) Varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten osuus 3-vuotiaista pakollisen perusopetuksen aloittamisikään	Eurostat [sdg_04_30] SDG 4.2.2
8) Vähintään toisen asteen koulutuksen suorittaneiden osuus 20–24-vuotiaista	Eurostat [edat_lfs_9903] SDG 4.3
9) Niiden 6–15-vuotiaiden lasten osuus, jotka vastaajien ilmoitusten mukaan käyvät kouluja, joissa ”kaikki tai useimmat koulutoverit ovat romaneja” (vain valikoidut maat)	Ei sovelleta

Tuotosindikaattorit Toissijaiset (valinnaiset)	
Indikaattori	Koko väestö
Koulutukseen osallistuvien oppivelvollisuusikäisten lasten (5–18-vuotiaat) osuus, kotitalouden jäsenet (maasta riippuen)	Ei sovelleta
Niiden yli 16-vuotiaiden osuus, jotka kokivat tullessaan syrjityiksi siksi, että ovat romaneja, 12 viime kuukauden aikana ollessaan yhteydessä kouluviranomaisiin (vanhempana/huoltajana tai opiskelijana)	Ei sovelleta / Mahdollisesti FRS
Koulutuksen keskeyttäneet 18–24-vuotiaat	Eurostat [edat_lfse_14]
Korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden osuus 30–34-vuotiaista	Eurostat [t2020_41]
Vihaan perustuvan lasten kiusaamisen/häirinnän (joka johtuu siitä, että he ovat romaneja) yleisyys koulussa 12 viime kuukauden aikana, kaikista vastaajista, jotka ovat kouluikäisten lasten vanhempia/huoltajia	Ei sovelleta / FRS
Vielä kehitettävä: • Sellaisten kouluikäisten lasten osuus, jotka elävät kotitaloudessa, jolla ei ole tietokonetta • Sellaisten kouluikäisten lasten osuus, jotka elävät kotitaloudessa, jolla ei ole internetyhteyttä	

- Sellaisten 16–24-vuotiaiden nuorten romanien osuus, jotka elävät kotitaloudessa, jolla ei ole tietokonetta - Sellaisten 16–24-vuotiaiden nuorten romanien osuus, jotka elävät kotitaloudessa, jolla ei ole internetyhteyttä	
--	--

Tavoitteen 4 prosessi-indikaattorit: Lisätään romanien tosiasiallista osallistumista laadukkaaseen inklusiiviseen yleisopetukseen	
Indikaattori – Ulottuvuus A – Institutionaalinen rakenne	
- Yleisen koulutuspolitiikan inklusiivisuuden seuranta sisältyy romaneja koskeviin kansallisiin strategiakehyksiin. - Käytössä on kansallinen/alueellinen eriytymisen lopettamista edistävä ohjelma. - Täytäntöön pannaan kansallista suunnitelmaa, jolla estetään ja lopetetaan väärät diagnoosit, jotka johtavat romanioppilaiden epäasialliseen sijoittamiseen erityisopetukseen. - Käytössä on kannustavia toimintaohjelmia romaniopettajien palkkaamiseksi yleisopetukseen. - Koulujen romanitaukaisten tukihenkilöiden ja apuopettajien tehtävät integroidaan koulutusjärjestelmään. - Romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissä otetaan huomioon yleisen koulutuspolitiikan inklusiivisuuden selkeät takeet ja kriteerit. - Käytössä on järjestelmä, jolla taataan nuorille romaneille paikka joko toisen asteen koulutuksessa tai ammatillisessa koulutuksessa ja tuetaan heidän osallistumistaan, keskittyen tyttöihin. - Käytössä on järjestelmä, jolla tuetaan korkea-asteen koulutukseen pyrkiviä romaneja stipendien, mentoroinnin ja neuvonnan avulla, keskittyen tyttöihin.	
Indikaattori – Ulottuvuus B – Erityiset toimenpiteet ja toimet	
- Käytössä on toimenpiteitä, joilla varmistetaan romanien tosiasiallinen pääsy laadukkaaseen inklusiiviseen yleisopetukseen ja joiden pitkän aikavälin tavoitteena on saavuttaa sama tosiasiallinen koulutukseen osallistumistaso kuin valtaväestön kohdalla. - Käytössä ja toiminnassa on takeita, joilla varmistetaan romanilasten tosiasiallinen yhdenvertainen pääsy varhaiskasvatukseen. - Opettajille ja muulle opetushenkilöstölle annetaan kohdennettua koulutusta syrjinnän ja romanivastaisuuden ehkäisemiseksi koulutuksessa. - Opettajat koulutetaan huolehtimaan inklusiivisesta lähestymistavasta opetukseen ja käyttämään sitä. - Koulutettu henkilöstö tarjoaa yleisopetuksessa yksilöllistä pedagogista tukea romanioppilaille. - Käytössä on romanien kulttuuria, historiaa ja kieltä käsittelevät opetussuunnitelmat ja opetusmateriaalit. - Käytössä on toimenpiteitä, joilla edistetään romanilasten pääsyä opetussuunnitelman ulkopuoliseen, kulttuuriseen ja vapaa-ajan toimintaan monikulttuurisessa ympäristössä. - Romanit hyötyvät tukiohjelmista (kuten yksilöllisestä tuesta, stipendeistä ja mentoroinnista, myös digitaalista lukutaitoa koskevista). - Romanien vastaisen rasismien torjuntaan kouluissa on varattu määrärahoja. - Yliopistoissa opiskelevien romanien tukemiseksi tarjotaan stipendejä. - Romaneja käsittelevät opinnot ovat osa yliopistotason ohjelmia. - Kouluissa tarjotaan maksutonta romanikielen opetusta. - Käytössä on kohdennettuja toimenpiteitä, joilla tuetaan epävirallista koulutusta ja sertifioidaan käytännössä hankittuja taitoja.	
Indikaattori – Ulottuvuus C – Päätöksentekoprosessien laatu	
- Käytössä on toimenpiteitä, joilla varmistetaan romanien osallistuminen poliittisten toimien kehittämiseen koulutuksen alalla. - Koulutarkastajat osallistuvat tämän tavoitteen mukaisesti toteutettujen toimenpiteiden tulosten seurantaan.	

- Romanian kansalaisjärjestöt osallistuvat sen EU:n varoista rahoitettavan toimenpideohjelman seurantakomiteoihin, jossa pannaan täytäntöön erityisiä toimenpiteitä yhdenvertaisen opetukseen pääsyn edistämiseksi (erityisesti niitä, joilla torjutaan eriytymistä ja edistetään inklusiivista opetusta kaikilla tasoilla).

Tavoite 5: Lisätään tosiasiallista yhdenvertaista pääsyä laadukkaisiin ja kestäviin työpaikkoihin

Pääindikaattori:	Koko väestö
10) Niiden 20–64-vuotiaiden osuus, jotka ilmoittivat olevansa pääasiallisesti palkkatyössä (mukaan lukien kokoaikaiset, osa-aikaiset ja tilapäiset työpaikat, itsenäinen ammatinharjoittaminen ja satunnainen työ tai työ neljän viimeksi kuluneen viikon aikana)	Eurostat [lfsa_ergan] SDG 8.5
11) Niiden 15–29-vuotiaiden* nuorten osuus, jotka ovat tällä hetkellä pääasiallisesti ”työelämän ja koulutuksen ulkopuolella” (ns. NEET-nuoret)	Eurostat [edat_lfse_20] SDG 8.6.1
12) Sukupuolten työllisyysero: 20–64-vuotiaiden naisten ja miesten palkkatyöasteen välinen ero	Eurostat [lfsa_ergan] SDG 8.5
Tuotosindikaattorit Toissijaiset (valinnaiset)	
Indikaattori	Koko väestö
Niiden yli 16-vuotiaiden osuus, jotka kokivat tulleen syrjityiksi siksi, että ovat romaneja, 12 viime kuukauden aikana ollessaan töissä	Ei sovelleta / Mahdollisesti FRS
Niiden yli 16-vuotiaiden osuus, jotka kokivat tulleen syrjityiksi siksi, että ovat romaneja, 12 viime kuukauden aikana hakiessaan töitä	Ei sovelleta / Mahdollisesti FRS
Muita työn laatuun liittyviä indikaattoreita, joita on vielä kehitettävä: vakinaiset työsopimukset, ammattitaitoa vaativa työ, julkisten palvelujen parissa työskentelevien osuus, työssäkäyvien köyhyys ja ammatillinen koulutus	

Tavoitteen 5 prosessi-indikaattorit: Lisätään romanien tosiasiallista osallistumista palkalliseen, laadukkaaseen ja kestäväan työhön
Indikaattori – Ulottuvuus A – Institutionaalinen rakenne
• Käytössä on mekanismi romanien laadukkaan työllisyyden tukemiseksi, ja se hyötyy tarvittavista taloudellisista resursseista. • Romanijärjestöt osallistuvat tarkkailijoina ammattiliittoihin ja kolmikantavaliokuntiin. • Käytössä on mentorointi- ja urakehitysohjelmia, joilla tuetaan romaniammattilaisten työllistymistä julkishallinnossa. • Käytössä on mekanismeja, joilla tuetaan romanien työllistymistä työvoimatoimistojen ja muiden työllistymistä helpottavien hallinnonalojen kokoaikaisena henkilöstönä. • Sellaisten kuntien hallintorakenteessa, joissa romanien osuus väestöstä on suuri, on romanien ”työllisyys- ja nuorisovälittäjän” toimia. • Käytössä on ohjelmia, joilla tuetaan romanien pienyritysten perustamista ja yrittäjyyttä koskevia aloitteita.
Indikaattori – Ulottuvuus B – Erityiset toimenpiteet ja toimet
• Käytössä on kohdennettuja toimenpiteitä romanien, erityisesti nuorten, yrittäjyyden ja itsenäisen ammatinharjoittamisen tukemiseksi. • Käytössä on kohdennettuja toimenpiteitä, joilla tuetaan nykyisten epävirallisten työpaikkojen virallistamista. • Käytössä on kohdennettuja toimenpiteitä, joilla tuetaan romanien työllistymistä julkishallinnossa.

• Julkisten töiden järjestelmissä, joiden kohderyhmänä ovat kunnat, joissa on suuri romaniväestö, on selkeät irtautumisstrategiat, joihin sisältyy osaamisen kehittämistä ja pätevyitymistä koskevia osatekijöitä. • Toteutetaan romaninuorille suunnattuja ohjelmia, joilla tuetaan ensimmäisen työpaikan saamista, työnvälitystä ja oppisopimuskoulutusta sekä urakehitystä, ja niihin osoitetaan resursseja. • Toteutetaan ohjelmia, joilla tuetaan osallistavia työnantajia ja edistetään yhdenvertaisia mahdollisuuksia työpaikoilla. • Työvoimapaikatuille, ammattiliitoille ja työnantajille järjestetään tiedotuskampanjoita ja kohdennettua koulutusta syrjinnän ja romanivastaisuuden torjumisesta työmarkkinoilla. • Olemassa on pienyrityksille tarkoitettuja mikrolainajärjestelyjä, jotka on nimenomaisesti suunnattu romaniyhteisöille, ja ne ovat täysin toimintavalmiita.
Indikaattori – Ulottuvuus C – Päätöksentekoprosessien laatu
• Käytössä on toimenpiteitä, joilla varmistetaan romanien osallistuminen työllisyyspoliittisten toimien kehittämiseen. • Romanien kansalaisjärjestöt osallistuvat sen EU:n varoista rahoitettavan toimenpideohjelman seurantakomiteoihin, jossa pannaan täytäntöön erityisiä toimenpiteitä, joilla lisätään romanien tosiasiallista osallistumista palkalliseen, laadukkaaseen ja kestäväan työhön. • Romanien kansalaisjärjestöt osallistuvat toteutettujen toimenpiteiden tulosten seurantaan. • Hallituksen elimet ja hallinto (keskus- ja paikallishallinto) ottavat romanien kansalaisyhteiskunnan ja etenkin romaniyrittäjien ja menestyneiden romaniammattilaisten palautteen huomioon päätöksentekoprosesseissaan työllisyyden alalla.

* Perusoikeusviraston kyselyihin perustuvat tämänhetkiset tiedot kattavat vain 16–29-vuotiaat.

Tavoite 6: Parannetaan romanien terveyttä ja lisätään tosiasiallista yhdenvertaista pääsyä laadukkaiden terveydenhuoltopalvelujen piiriin

Pääindikaattori:	Koko väestö
13) Elinajanodotteen ero syntyessä (koko väestö v. romanit)	Human Mortality Database / Eurostat [demo_mlexpec]
14) Niiden henkilöiden osuus, joilla on rajoitettu pääsy terveys- ja sosiaalipalveluihin, KEHITTEILLÄ	Ei sovelleta / Mahdollisesti FRS
Tuotosindikaattorit Toissijaiset (valinnaiset)	
Indikaattori	Koko väestö
Oman terveytensä yleisesti ottaen ”erittäin hyväksi” tai ”hyväksi” arvioivien yli 16-vuotiaiden osuus	Eurostat [hlth_silc_01]
Niiden yli 16-vuotiaiden osuus, joilla on sairausvakuutusturva	OECD [ECHI 76]
Niiden yli 16-vuotiaiden osuus, jotka ovat kokeneet tullessa syrjityiksi siksi, että ovat romaneja, 12 viime kuukauden aikana pyrkiessään terveyspalveluihin	Ei sovelleta / Mahdollisesti FRS
Kehitettävä edelleen: Niiden romaninaisten osuus, jotka synnyttivät ensimmäisen lapsensa ennen 20 vuoden ikää. Hoitamaton lääkinnällinen tarve	Eurostat [demo_fordager] SDG 3.7 Eurostat [SDG_03_60]

Tavoitteen 6 prosessi-indikaattorit: Parannetaan romanien terveyttä ja lisätään romanien tosiasiallista pääsyä laadukkaiden terveydenhuoltopalvelujen piiriin
Indikaattori – Ulottuvuus A – Institutionaalinen rakenne
• Terveydenhuollon tukihenkilöjärjestelmä on vakiinnutettu ja integroitu terveydenhuoltohallinnon asiaankuuluviin rakenteisiin.

• Olemassa on järjestelmä, jolla kannustetaan ja tuetaan sellaisten terveydenhuollon tukihenkilöiden urakehitysnäkymiä, jotka haluavat tulla terveydenhuollon ammattilaisiksi. • Käytössä on järjestelmä, jossa tarjotaan ennaltaehkäiseviä terveyspalveluja ghetoissa ja eriytetyissä/syrjäisissä asutuksissa asuville romaneille. • Alueellisilla terveystarkastuslaitoksilla on resurssit (taloudelliset ja henkilöstöresurssit) varmistaa, että lasten ja vanhusten kansallisen tason rokotus- ja immunisaatio-ohjelmat sekä ennaltaehkäisevät palvelut, kuten verikokeet ja syöpäseulonnat, tavoittavat myös romaniyhteisöt.
Indikaattori – Ulottuvuus B – Erityiset toimenpiteet ja toimet
• Käytössä on romanien kohtaamia erityisiä terveyshaasteita (terveelliset elämäntavat ja ravitsemus mukaan luettuina) varten räätälöityjä terveystietoisuusohjelmia. • Käytössä ja toiminnassa on riskiryhmille, myös romaneille, suunnattuja ennaltaehkäiseviä terveysohjelmia. • Järjestetään tiedotuskampanjoita, joilla edistetään ymmärrystä rokotusten tarpeesta. • Lasten ja vanhusten rokotukset (influenssa) ovat kohtuuhintaisia ja niitä toteutetaan. • Lasten ennaltaehkäisevät terveystarkastukset suoritetaan säännöllisesti maksutta, ja riskiryhmien kohdalla toteutetaan seurantatoimenpiteitä. • Käytössä on epäedullisessa asemassa oleville naisille suunnattuja äitiyshuolto-ohjelmia, ja äitiyshuoltopalveluja tarjotaan säännöllisesti. • Käytössä on äideille ja 0–3-vuotiaille lapsille suunnattuja neuvolajärjestelyjä, joissa keskitytään erityisesti epäedullisessa asemassa oleviin ryhmiin. • Terveydenhuoltohenkilöstölle annetaan säännöllisesti kohdennettua koulutusta syrjinnän ja romanivastaisuuden ehkäisemiseksi. • Romaniyhteisöihin kohdennettuja terveystietoisuuden lisäämistöimiä ja kampanjoita toteutetaan.
Indikaattori – Ulottuvuus C – Päätöksentekoprosessien laatu
• Käytössä on toimenpiteitä, joilla varmistetaan romanien osallistuminen terveyspoliittisten toimien kehittämiseen. • Erityisiä toimenpiteitä terveydenhuollon haasteisiin vastaamiseksi kehitetään yhteistyössä romanien kansalaisjärjestöjen kanssa. • Romanien kansalaisjärjestöt osallistuvat sen EU:n varoista rahoitettavan toimenpideohjelman seurantakomiteoihin, jossa pannaan täytäntöön erityisiä toimenpiteitä, joilla parannetaan romanien pääsyä terveyspalvelujen piiriin. • Romanien kansalaisjärjestöt osallistuvat terveydenhuollon alalla toteutettujen toimenpiteiden tulosten seurantaan. • Hallituksen elimet ja hallinto (keskus- ja paikallishallinto) ottavat romanien kansalaisyhteiskunnan, etenkin romanitaukastaisten terveydenhuollon tukihenkilöiden verkostojen, palautteen huomioon päätöksentekoprosesseissaan terveydenhuollon alalla.

Tavoite 7: Parannetaan asianmukaisten asuntojen, jotka eivät ole eriytettyjä, ja keskeisten palvelujen tosiasiallista yhdenvertaista saatavuutta⁹

Pääindikaattori:	Koko väestö
15) Puutteellisissa oloissa (asunto liian pimeä tai siinä on vuotava katto, kosteutta seinissä tai lattioissa, ei kylpyhuonetta/suihkua eikä sisäkäymälää) asuvien osuus	Eurostat [tessi 291]
16) Sellaisissa kotitalouksissa asuvien henkilöiden osuus, joilla ei ole Eurostatin ahtaasti asumisen määritelmän mukaista vähimmäismäärää huoneita	Eurostat [ilc_lvho05a / SDG_11_10] SDG 1, SDG 11

⁹ Kuten vesijohtovesi, asianmukaiset saniteetti-, jätteenkeräys- ja jätehuoltopalvelut, sähkö, kaasu, kuljetuspalvelujen, rahoituspalvelujen ja digitaalisen viestinnän saatavuus (Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin periaatteen 20 mukaisesti).

17) Sellaisissa kotitalouksissa asuvien henkilöiden osuus, joiden asuntoihin ei tule vesijohtovettä (vain valikoidut maat)		Eurostat [ilc_mdho05] SDG 6.1.1
Tuotosindikaattorit Toissijaiset (valinnaiset)		
Indikaattori		Koko väestö
Niiden ihmisten osuus, jotka asuvat kotitaloudessa, jolla ei ole käymälää, suihkua tai kylpyhuonetta asunnon sisällä		Eurostat [ilc_mdho05 / SDG_06_10] SDG 6
Sellaisessa asunnossa asuvien ihmisten osuus, jossa on vuotava katto, kosteutta seinissä, lattioissa tai perustuksissa taikka lahoa ikkunanpuitteissa tai lattiassa.		Eurostat [SDG_01_60] SDG 1
Sellaisessa kotitaloudessa asuvien osuus, joka on 12 viime kuukauden aikana joutunut poistumaan majoitus- tai pysähdyspaikastaan		Ei sovelleta
Niiden yli 16-vuotiaiden osuus, jotka ovat kokeneet tulleen syrjityksi siksi, että ovat romaneja, viiden viime vuoden aikana etsiessään asuntoa		Ei sovelleta / Mahdollisesti FRS
Kehitettävä edelleen: Asuinalueiden eriytyminen Romanien tilanteen maantieteellisiä näkökohtia kuvaavat indikaattorit Pääsy alueen peruspalveluihin ja infrastruktuuriin (esimerkiksi terveystalvelut, julkinen liikenne, koulut ja lastenhoito) etäisyyden, kustannusten, aukioloaikojen tai palvelun puutteen vuoksi Laittomissa tai sääntelemättömissä asunnoissa asuvien osuus		Ei sovelleta Ei sovelleta

Tavoitteen 7 prosessi-indikaattorit: Parannetaan romanien tosiasiallista pääsyä asianmukaisiin asuntoihin, jotka eivät ole eriytettyjä, ja keskeisten palvelujen piiriin
Indikaattori – Ulottuvuus A – Institutionaalinen rakenne
- Romaneja koskeviin kansallisiin strategiakehyksiin tai niihin liittyviin poliittisiin asiakirjoihin sisältyy selkeitä toimenpiteitä asuinalueiden eriytymisen lopettamiseksi. - Häätöjä koskevat selkeät suuntaviivat ovat olemassa, ja niitä pannaan tehokkaasti täytäntöön laittomien häätöjen estämiseksi. - Häätöjä koskevat selkeät suuntaviivat ovat olemassa, ja niitä pannaan tehokkaasti täytäntöön sellaisten kotitalouksien suojelemiseksi, joihin kuuluu lapsia. - Asuntosääntelyssä olevat porsaanreiät, jotka estävät sääntelemättömän asuntokannan laillistamisen romanien asuinalueilla, on suljettu. - Sellaisten EU:n rahoittamien hankkeiden tukikelpoisuus- ja arviointikriteerit, jotka parantavat infrastruktuuria paikkakunnilla, joilla romanien osuus väestöstä on suuri, tarjoavat lisäpesteitä yrityksille, jotka työllistävät romaneja tai ovat romanien hallinnassa. - Käytössä on politiikkoja, joilla kannustetaan ja tuetaan yhteisötason paikallisia omatoimisuusaloitteita asumisen alalla. - Pysähdyspaikkojen ja asuntovaunukenttien tarpeet arvioidaan säännöllisesti. - Käytössä on mekanismeja, joilla varmistetaan, että romaneilla on tosiasiallisesti oikeus turvalliseen veteen ja saniteettipalveluihin.
Indikaattori – Ulottuvuus B – Erityiset toimenpiteet ja toimet
- Romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissä otetaan huomioon yleisten asumispalvelujen ja -ohjelmien inklusiivisuuden selkeät takeet ja kriteerit. - Käytössä on kohdennettuja toimenpiteitä, joilla tuetaan sosiaalisesti heikommassa asemassa olevia alueita eriytymisen vähentämiseksi. - Käytössä on kohdennettuja toimenpiteitä, joiden taloudelliset resurssit on turvattu ja joilla parannetaan epäedullisessa asemassa olevien asutusalueiden julkista infrastruktuuria teiden, veden, sanitation, julkisten palvelujen saatavuuden ja viemäröinnin osalta.

- Käytössä on ”asunto ensin” -ohjelmia.
- Asumispalvelujen ja kuntien virastojen henkilöstölle annetaan asumiseen liittyvän syrjinnän ja romanivastaisuuden torjumista koskevaa kohdennettua koulutusta.
- Epäedullisessa asemassa olevien asutusalueiden ja leirien kartoitusta ja seuranta toteutetaan säännöllisesti.
- Asumisnäkökohtien (arvioitavien paikallisten asumisyksiköiden määrä) seuranta toteutetaan säännöllisesti.

Indikaattori – Ulottuvuus C – Päätöksentekoprosessien laatu

- Käytössä on toimenpiteitä, joilla varmistetaan romanien osallistuminen asumiseen liittyvien poliittisten toimien kehittämiseen.
- Erityisiä toimenpiteitä asuntoalan haasteisiin vastaamiseksi kehitetään yhteistyössä romanien kansalaisjärjestöjen kanssa.
- Romaneille suunnattuja asumiseen liittyviä tukitoimia (erityisesti eriytymisen poistamiseen liittyviä) kehitetään ja toteutetaan romaniyhteisöjen järjestöjen kanssa.
- Romanien kansalaisjärjestöt osallistuvat sen EU:n varoista rahoitettavan toimenpideohjelman seurantakomiteoihin, jossa pannaan täytäntöön erityisiä toimenpiteitä asuntotilanteen parantamiseksi ja etenkin eriytymisen lopettamiseksi.
- Romanien kansalaisjärjestöt osallistuvat asumisen alalla ja erityisesti eriytymisen lopettamiseksi toteutettujen toimenpiteiden tulosten seurantaan.
- Hallituksen elimet ja hallinto (keskus- ja paikallishallinto) ottavat romanien kansalaisyhteiskunnan, etenkin romanitautistaisten terveydenhuollon ja opetuksen tukihenkilöiden verkostojen, palautteen huomioon päätöksentekoprosesseissaan asumisen alalla.

Tavoite 7-a: Torjutaan ympäristöön liittyvää huono-osaisuutta, edistetään ympäristöön liittyvää oikeudenmukaisuutta

Tuotosindikaattorit Toissijaiset (valinnaiset)	
Indikaattori	Koko väestö
Sellaisessa kotitaloudessa asuvien romanien osuus, jonka asunnossa ongelmiksi on lueteltu seuraavat: alueella on saastetta, likaisuutta tai muita ympäristöongelmia, kuten savua, pölyä, epämiellyttäviä hajuja tai saastunutta vettä	Eurostat [ilc_mddw02]
Tuotosindikaattorit: Toissijaiset (valinnaiset): Tällä alalla ei ole vielä kehitetty indikaattoreita. Mahdollisia kehitettäviä aihealueita voisivat olla seuraavat: Altistuminen vaarallisille ympäristöön liittyville elinolosuhteille, joihin liittyy terveysriskejä: • asuminen luonnonkatastrofeille alttiilla alueilla (katastrofin tyypin mukaan – esimerkiksi jokien tulviminen, äkkitulvat tai maanvyörymät) • asuminen ympäristön kannalta vaarallisilla alueilla (tyypin mukaan – esimerkiksi kaatopaikat tai loppusijoitusalueet, hylätyt teollisuusalueet tai kaivokset) • altistuminen vaarallisille tekijöille (tyypin mukaan – esimerkiksi asuminen saastuneilla alueilla, käsittelemättömien ja saastuneiden vesilähteiden käyttäminen, altistuminen myrkyllisille päästöille tai sähkömagneettiselle säteilylle) • työskentely vaarallisissa tehtävissä, kuten jätemailla tai kaatopaikoilla, ilman riittävää suojaa • asuminen alueilla, joilla ei ole infrastruktuuria, kuten turvallista juomavettä, jäteveden käsittelyä, päällystettyjä teitä tai jätteenkeräystä • kiinteän jätteen polttamiseen asuntojen lämmittämiseksi tukeutuvien kotitalouksien osuus	

Tavoitteen 7-a prosessi-indikaattorit: Torjutaan ympäristöön liittyvää huono-osaisuutta, edistetään ympäristöön liittyvää oikeudenmukaisuutta

Indikaattori – Ulottuvuus A – Institutionaalinen rakenne
• Romaneja koskeviin kansallisiin strategiakehyksiin tai niihin liittyviin poliittisiin asiakirjoihin sisältyy selkeitä toimenpiteitä ympäristöön liittyvän huono-osaisuuden torjumiseksi ja ympäristöön liittyvän oikeudenmukaisuuden edistämiseksi. • Täytäntöönpanoa koskevat suuntaviivat takaavat ympäristön kannalta vaarallisilla alueilla asuvien romanien ensisijaisen pääsyn sosiaalisen asuntojärjestelmän asuntoihin. • Asumisen turvallisuutta ja vaarallisissa olosuhteissa elämisen ehkäisemistä koskevien normien noudattamista valvotaan tiukasti. • Uusista rakennusalueista ja pysähdyspaikoista tehdään ympäristöarviointi. • Käytössä on tehokkaita mekanismeja, joilla varmistetaan työlainsäädännön ympäristön kannalta merkityksellisten säännösten täytäntöönpano.
Indikaattori – Ulottuvuus B – Erityiset toimenpiteet ja toimet
• Käytössä on kohdennettuja toimenpiteitä, joiden taloudelliset resurssit on turvattu, ympäristön kannalta vaarallisilla alueilla asuvien romaniperheiden asuttamiseksi uudelleen. • Romaneja koskevien asuntopoliittisten toimien ja asumista koskevien säännösten vaikutuksia arvioidaan ympäristötekijöiden osalta. • Romaneja koskevissa kansallisissa strategiakehyksissä käsitellään politiikkojen ympäristövaikutuksia ja romaneihin kohdistuvia ympäristöriskejä.
Indikaattori – Ulottuvuus C – Päätöksentekoprosessien laatu
• Erityistoimenpiteitä, joilla puututaan ympäristöhaasteisiin alueilla, joilla romaneita asuu (erityisesti eriytetyissä romaniyhteisöissä), kehitetään yhteistyössä romanien kansalaisjärjestöjen ja kyseisten alueiden romanasukkaiden kanssa. • Romaneille (erityisesti eriytetyissä romaniyhteisöissä asuville) suunnattuja turvalliseen ja kestäväan ympäristöön liittyviä tukitoimia kehitetään ja toteutetaan romaniyhteisöjen järjestöjen kanssa. • Romanien kansalaisjärjestöt osallistuvat sen EU:n varoista rahoitettavan toimenpideohjelman seurantakomiteoihin, jossa pannaan täytäntöön erityisiä toimenpiteitä ympäristötilanteen parantamiseksi alueilla, joilla romaneita asuu (erityisesti syrjäytyneissä romaniyhteisöissä). • Romanien kansalaisjärjestöt osallistuvat alueiden, joilla romanit asuvat (erityisesti eriytetyissä romaniyhteisöissä), ympäristötilanteen parantamiseksi toteutettujen toimenpiteiden tulosten seurantaan. • Hallituksen elimet ja hallinto (keskus- ja paikallishallinto) ottavat romanien kansalaisyhteiskunnan, etenkin romanitauastaisten terveydenhuollon tukihenkilöiden verkostojen, palautteen huomioon päätöksentekoprosesseissaan terveydenhuollon alalla.